

УДК 377.1 + 35.075.5

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.36

ШЕЛУДЬКО Інна Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

ORCID: <https://orcid.org/000-0001-5424-8085>e-mail: inna_sheludko@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ РІЗНИХ ПРОФІЛІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Успішність реформаційних процесів в економіці країни значною мірою залежить від рівня підготовленості виробничого персоналу, його здатності до гнучкого оперативного реагування у своїй діяльності на постійно змінювані потреби суспільства, ринку праці, що розвивається; технологій та інформаційного середовища, що безупинно оновлюється. З огляду на це, найважливішим завданням сучасної підготовки кваліфікованих професійно мобільних робітничих кадрів є усвідомлення нових підходів до професійно-технічної освіти, яка традиційно була зорієнтована на формування таких якостей, як: глибокі і міцні знання про основи техніки і технології виробництва, організацію праці в обсягах, необхідних для оволодіння професією і подальшого підвищення кваліфікації; уміння застосовувати набуті теоретичні знання на практиці; бережливе ставлення до інструментів і обладнання; дотримання виробничої і технологічної дисципліни. Щоб бути професійно мобільним і затребуваним на ринку праці, тільки цих якостей нині недостатньо. Пріоритетності набули такі якості професіонала: взаємовідповідність особистості і професії; високий рівень володіння професійною діяльністю; свідоме прагнення і розвиток особистості в процесі трудової діяльності; індивідуальний творчий внесок у відповідну галузь [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні увага науковців спрямована на пошук нових напрямів цілісного дослідження сфери освіти, виділення ціннісних основ її модернізації, визначення умов ефективності інноваційних процесів в освіті, забезпечення її неперервності (В. П. Андрущенко, Л. М. Ващенко, Л. І. Даниленко, І. М. Дичківська, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, В. О. Огнев'юк, В. Ф. Паламарчук, М. М. Поташник, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, В. О. Сластьонін, А. В. Хуторський, Н. Р. Юсуфбекова та ін.). Дослідники намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими

характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Мета статті – виявити особливості формування професійної мобільності майбутніх педагогів професійного навчання різних профілів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стрімкий розвиток техніки, удосконалення технології і автоматизація виробництва докорінно змінюють зміст і характер трудової діяльності сучасного педагога професійного навчання. Це виявляється, перш за все, в широкій «інтелектуалізації» праці, що пов'язано із зростанням ролі розумових операцій в процесі виконання професійної діяльності. Зауважимо, що вміння – це здатність застосовувати набуті знання на практиці. Вони є своєрідним орієнтиром, що забезпечує застосування способів дій до конкретних умов професійного завдання. Причому це застосування не здійснюється автоматично, воно передбачає певні інтелектуальні дії спрямовані на зміну стану об'єкта або його властивостей. Згодом, закріпившись, ці дії перетворюються на інтелектуальні навички. У процесі професійної підготовки майбутнього професійно мобільного педагога професійного навчання застосування знань відбувається у змінених умовах трудової діяльності, в структурі якої головне місце займають предметні дії, спрямовані на об'єкт праці, знаряддя праці, моделі тощо. Особливого значення при цьому набуває виробниче навчання, покликане сформувати у майбутнього професійно мобільного педагога професійного навчання необхідні уміння та навички, що дають йому змогу оволодіти діями, «не тільки пов'язаними з виконанням конкретних виробничих операцій, але й такими, що орієнтують його на можливість переходу від одного виду діяльності до другого, відповідно до швидко змінюваних умов виробництва, технологічних методів і організації праці» [2; 6; 7]. Професійна підготовка майбутніх професійно мобільних педагогів професійного навчання у навчально-виробничому процесі професійно-технічного навчального закладу дає учням можливість оволодіти досить широким набором інтелектуальних і сенсорно-рухових умінь та

навичок, які є основою професійної майстерності, як складової професійної мобільності. Поділ умінь на сенсорні, моторні й інтелектуальні полегшує організацію практичного навчання, тому що показує важливість функціонування органів чуттів, підкреслює значення розумових операцій, вироблених фахівцем, і його мускульно-моторних умінь.

Спираючись на результати досліджень В. Чебишевої і Т. Новацького, розглянемо найбільш важливі професійні вміння токар-універсала, основною функцією якого є обробка металу різанням. Виконання складних токарних робіт вимагає розвитку не тільки інтелектуальних вмінь, а й моторних та умінь спостережливості [1]. При чому останнє для токаря є дуже важливим. При виготовленні деталей йому необхідно здійснювати візуальну оцінку розмірів (інколи до частки міліметра), особливості стружки, вид поверхні оброблюваної деталі, що дає можливість визначити якість сировини, виробу та одержати інформацію про функціонування обладнання. За зовнішнім виглядом токар визначає властивості напівфабрикату, а також стан різального інструменту. Про стан різця, неполадки у роботі токарного верстата або інших відхиленнях токар дізнається, як правило, на слух. Для того, що навчити учня спостерігати, необхідно побудувати певну систему розумових дій у певній послідовності і управління процесом їх формування [3].

При виконанні токарем професійних функцій важливим є вміння одночасно реагувати на різноманітні подразники, синтезувати результати їхнього впливу. Такою загальною якістю синтетичного характеру є «відчуття машини», засноване на частково автоматичній реєстрації м'язових напружень, необхідних для обслуговування пристрою; інтерпретації шумів двигуна; розрізнення шуму стружки, що знімається; вібрацій шпинделя та ін. Від правильної концентрації уваги, викликані реєстрацією чуттєвих сигналів, залежить виконання у потрібний момент контрольних і контрольнo-вимірювальних операцій. Отже, контроль за правильним перебігом кожного процесу залежить також від умінь спостерігати.

Виконання опоряджувальних робіт передбачає підготовку педагога професійного навчання з професії «опоряджувальник будівельний». Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника професійно-технічного навчального закладу майбутній професійно мобільний кваліфікований робітник з професії «опоряджувальник будівельний» повинен виконувати відповідні виробничі функції та володіти вміннями щодо вирішення типових та спеціальних професійних завдань.

Опоряджувальнику будівельному необхідно володіти набором інтелектуальних і сенсорно-рухових умінь та навичок, рефлексією, що забезпечують виконання ним відповідних виробничих функцій. Відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти (ДСПТО 7514-2008) до професійних функцій опоряджувальника будівельного відносять: підготовчі, організаційні, технологічні і контрольні [8].

Для реалізації підготовчої функції (отримання документації; добір необхідного робочого контрольнo-вимірювального інструменту, пристроїв та інвентарю; організація робочого місця; встановлення риштувань та помостів; перевірка справності засобів малої механізації, випробовування їх роботи на холостому ходу; добір і отримання необхідних матеріалів) майбутній кваліфікований опоряджувальник будівельний повинен уміти читати будівельні креслення; виконувати розумові дії без опори на матеріальні носії інформації при доборі необхідного контрольнo-вимірювального інструменту, матеріалів; мати добрий окомір, спостережливості при встановленні риштувань і помостів та ін.

Для реалізації технологічної функції опоряджувальник будівельний повинен добре володіти інтелектуальними вміннями (наприклад, використовувати професійну термінологію, бути спостережливим, уміти планувати технологічний процес); сенсорними вміннями (наприклад, визначити візуально рівність поверхні, розрізняти і поєднувати кольори, визначити густину розчинів та ін.), моторними вміннями (наприклад, вміти працювати шпателем, валиком, щітками, пензлями), рефлексією (поряд зі знаннями використовуваних ним будівельних матеріалів, повинен знати й ті матеріали, які використовують бригади в попередніх чи в наступних технологічних циклах чи процесах). Тому під час вивчення «Матеріалознавства» вимоги щодо ґрунтовності знань різних матеріалів неоднакові (для поглиблення знань матеріалів, з якими частіше доведеться майбутнім опоряджувальникам працювати варто звернути увагу на якість підготовки та проведення лабораторних робіт та самостійну роботу зі зразками будівельних матеріалів) [2].

Контрольна функція (перевірка якості підготовки поверхонь під обштукатурення, якість матеріалів, якість та послідовність технологічних процесів, якість виконаних робіт; перевіряє стан та правильну експлуатацію інструментів, устаткування та засобів механізації) передбачає сформованість інтелектуальних умінь, умінь оцінювати процес і результати виконаної роботи. Для реалізації контрольної функції майбутньому

професійно мобільному опоряджувальнику будівельному необхідно бути здатним до рефлексії, щоб уміти виділяти етапи власної успішної чи неуспішної роботи та способів виконання роботи; вміти абстрагуватися, щоб порівняти результати роботи з еталоном, виділити деякі ознаки, узагальнити їх і проаналізувати.

Важливою галуззю сфери обслуговування є швейна, що потребує професійно мобільних кваліфікованих кравців, які за індивідуальним замовленням або в бригаді виготовляють швейні вироби: інтер'єрного призначення, господарсько-побутового асортименту, чоловічий, жіночий і дитячий верхній та легкий одяг з тканин, трикотажного полотна, нетканих матеріалів (в тому числі робочий та спортивний одяг), одяг зі шкіри та хутра; моделі та зразки; бере участь у запуску нових моделей у виробництво; здійснює експлуатацію та регулювання універсальних та спеціальних швейних машин, в тому числі з електронними системами управління. Розглянемо особливості формування майбутнього професійно мобільного кравця. Згідно з професійними функціями кравець повинен володіти інтелектуальними, сенсорними та моторними вміннями.

Інтелектуальні вміння виявляються у виробленні в учнів умінь визначати окремих операції, формувати модель усвідомлених дій. Наприклад, при виконанні ручних робіт (виконання ручних стібків і строчок) важливе значення мають сенсорно-моторні вміння, а саме: спостережливість, уважність та достатня зорово-моторна реакція. При уважному розгляді та вивченні прийомів ручних, машинних, волого-теплових та інших операцій можна помітити певну повторюваність прийомів у різних операціях. Наприклад, прямі стібки і строчки вивчають від простого до складного у такій послідовності: зметування без посадки, заметування, зметування з посадкою, наметування, виметування, копіювання. Рухи правої руки у всіх стібках будуть майже однаковими: вказівний і великий пальці утримують голку в процесі шиття, середній палець з наперстком проштовхує голку в тканину справа наліво. І тільки кут нахилу кисті руки змінюється в залежності від розміщення деталей [5]. Отже, володіння вміннями спостерігати, аналізувати та узагальнювати сприятиме формуванню професійно мобільного кваліфікованого кравця. Важливе значення для кравця при виконанні робіт має володіння лінійним окоміром, тактильною чутливістю, зоровою пам'яттю, здатністю до розпізнавання кольорів тощо.

Як свідчать результати досліджень, загальними для всіх професій є наскрізні компетенції, до яких варто віднести: розуміння і використання норм законодавства

у професійній діяльності і поза нею; розуміння і дотримання нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища; дотримання норм, методів і прийомів безпечного виконання робіт; розуміння і дотримання норм здорового способу життя; розуміння і використання знань з основ професійної мобільності у професійній діяльності та поза нею.

До ключових компетенцій у науці і практиці відносять різні якості і здатності особистості. Так, при підготовці кваліфікованого кравця у проекті стандарту нового покоління до ключових компетенцій віднесено: володіння достатньою зорово-моторною реакцією та уважністю, лінійним окоміром, стійкістю до монотонності праці, уважністю, терпимістю при виконанні найпростіших трудових операцій; володіння раціональним і ефективним виконання робочих рухів, прийомами підтримки м'язової витривалості, звуковою чутливістю, зоровою пам'яттю, здатністю до розпізнавання кольорів, тактильною чутливістю; здатністю орієнтуватися в часі при виконанні трудових операцій; уміння вчитися; вміння працювати з технічною літературою; здатність ефективно працювати підлеглим; уміння організовувати свою роботу та нести відповідальність за її результати на рівні осмислення та виконання простих трудових операцій; вміння організовувати свою роботу та нести відповідальність за її результати на рівні розуміння та повторення найпростіших трудових операцій; терпимість до різних стилів життя оточуючих; уміння здійснювати пошук необхідної інформації за допомогою фахівця; уміти здійснювати пошук необхідної інформації з різних інформаційних джерел; вміти написати анкету, заяву, резюме; володіти приемами спілкування в колективі; вміти орієнтуватися в інформаційних потоках, виділяти в них головне і другорядне; вміти виступати з повідомленнями, коректно вести діалог, ставити питання [7].

Навчально-виробничий процес з підготовки професійно мобільних педагогів професійного навчання має будуватися, щоб заохочувати учнів до критичного мислення та розвитку аналітичних здібностей. З цією метою до змісту навчання всіх дисциплін доцільно включати ситуаційні вправи та завдання, що не передбачають чіткі, недвозначні відповіді; ділові ігри, імітаційне моделювання, тренінги. Відтворення у навчально-виробничому процесі реальних життєвих та професійних ситуацій, які передбачають аналіз та прийняття рішення, дає можливість сформувати певний професійний досвід, розвинути критичність і гнучкість професійного мислення, здатність оперативно приймати самостійні рішення і, безумовно, сформувати необхідні якості

професійно мобільного кваліфікованого робітника. Завдання викладача і майстра виробничого навчання створити таке навчальне середовище, яке забезпечить учням простір для власних думок, мотивуватиме і заохочуватиме їх до оригінального мислення [7].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, одним із завдань формування професійно мобільного кваліфікованого робітника є формування професійних, наскрізних та ключових компетенцій. З цією метою у процесі професійного навчання у професійно-технічному навчальному закладі в учнів необхідно формувати і розвивати інтелектуальні вміння (спостерігати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати, робити висновки, планувати, визначати якість роботи тощо), які сьогодні набувають все більшої значущості і є показниками кваліфікації і майстерності робітника.

Подальші дослідження планується провести у напрямку вивчення проблем формування професійної мобільності майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Благосмислов О. С. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя технологій до викладання варіативних модулів художнього спрямування / О. С. Благосмислов, І. В. Шелудько // Збірник статей Глухівського державного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2015. – № 27. – С. 21–25.

2. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI ВЕКА / Б. Л. Вульфсон. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.

3. Зязюн І. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ: АІД, 2006. – Вип. VIII. – С. 105–115.

4. Капранова В. А. Сравнительная педагогика: Школа и образование за рубежом / В. А. Капранова. – М.: Новое знание, 2004. – 420 с.

5. Sheludko Inna Achievements in Training of Future Technology Teachers: European Experience / Inna Sheludko // Comparative professional Pedagogy. – 2015. – Vol. 5. – Issue 2. – P. 92–96.

6. Шелудько І. В. Фахова підготовка педагогів професійного навчання в умовах інноваційних технологій як педагогічна проблема / І. В. Шелудько // Молодь і ринок. – 2017. – №6 (149). – С. 124–130.

7. Sheludko Inna. Experience in Use of Project Method During Technology Lessons in Secondary Schools of the USA / Inna Sheludko // Comparative

professional Pedagogy. – 2015. – Vol. 5. – Issue 3. – P. 70–74.

8. Шелудько І. В. Роль інтегрованих спецкурсів до підготовки майбутніх учителів технологій / І. В. Шелудько // Збірник статей Кіровоградського державного педагогічного ун-ту імені Володимира Винниченка. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – № 132. – С. 159–162.

REFERENCES

1. Blagosmislov, A. & Sheludko, I. (2015). *Sutnist ta struktura hotovnosti maibutnoho vchytelia tekhnologii do vykladannia variatyvnykh moduliv khudozhnoho spriamuvannia*. [The essence and structure of the readiness of the future teacher of technology to the teaching of alternative modules of artistic orientation]. Glukhiv.

2. Vulfson, B. (1999). *Stratehiya rozvytytia obrazovannia na Zapade na porohe XXI VEKA*. [Education Development Strategi in the West in the XXI Centuri]. Moscow.

3. Ziazun, I. (2006). *Protsesi modernizatsii suchasnoi pedahohichnoi osvity v Ukraini*. [The process of modernization of modern pedagogical education in Ukraine]. Kyiv.

4. Kapranova, V. (2004). *Cravnytelnaia pedahohika: Shkola y obrazovanye za rubezhom*. [Comparative pedagogi: School und education abroad]. Moscow.

5. Sheludko, I. (2015). Achievements in Training of Future Technology Teachers: European Experience. Comparative professional Pedagogy. Vol. 5. – Issue 2. – P. 92–96.

6. Sheludko, I. V. (2017). *Fakhova pidhotovka pedahohiv profesiinoho navchannia v umovakh innovatsiinykh tekhnologii yak pedahohichna problema* [Fakhova pidhotovka pedahohiv profesinoho navchannia v umovakh innovatsiinykh tekhnologii yak pedahohichna problem]. Droghobych.

7. Sheludko, I. (2015) Experience in Use of Project Method During Technology Lessons in Secondary Schools of the USA. Comparative professional Pedagogy. Vol. 5. – Issue 3. – pp. 70–74.

8. Sheludko, I. (2014). *Rol intehrovanykh spetskursiv do pidhotovky maibutnikh uchyteliv tekhnologii*. [The role of integrated special courses in the preparation of future technology teachers]. Kirovohrad.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕЛУДЬКО Інна Віталіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього фахівця.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHELUDKO Inna Vitaliivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Alexander Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of the future specialist. The role of integrated specialized courses in the preparation of future technology teachers.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2019 р.